

Sprehodi po knjižnem trgu

Matej Bogataj

Vlado Žabot: Sveti boj.

Ljubljana: Beletrina, 2017.

Žabotovo pisanje se vrača k moderni prozi, potem ko je v prejšnjih knjigah posegel v daljno zgodovino, v animistično verovanje arhaičnega plemena v *Ljudstvu lunja*, in k romanu v verzih, v katerem je predelal ljudsko gradivo o poroki dvojčkov, ki s svojo smrtjo in vstajenjem obnavljata naravne cikle. Prejšnji dve knjigi sta se kazali kot stranpot v njegovem pripovednem opusu: v *Ljudstvu lunja* je pisal o naših paleolitskih prednikih s tisto suverenostjo, s katero se je recimo Janez Jalen lotil čustvovanja in razmišljanja koliščarjev, torej naših prednikov oziroma staroselcev izpred pol ducata tisočletij. Tudi Žabot je o ljudeh, ki jih družijo totem ujede in spori s sosedi, pisal od znotraj, predvsem pa tako, da so še bolj prišle do izraza živost narave, čista imanenca in presubjektivnost: naravi in njenim silam izročeni posameznik še nima orodij, recimo jezika, s katerimi bi se ubranil lastne negotovosti pred naravnimi pojavi. V njih vidi orodje bogov in svet ljudstva lunja je še začaran, nevaren, predvsem pa poln pomenljivih znakov, vsak pokljaj, kot sploh vse, priča o živosti narave in o tem, da se v tem zunanjem človeškem telesu spopadajo različne sile, dobro in zlo, neprestano. *Sveta poroka* je bil naslednji Žabotov roman, roman v verzih, temelječ na staroslovanskem mitu o bratu in sestri, ki se ločita, da bi potem, čez leta, ko se ne prepoznata, lahko zagrešila incest. Za razliko od visokega in mračnega modernizma, ki se je pogosto pasel na mitologiji (Svetlana

Makarovič na ljudskem pesništvu in motiviki, podobno Zajc v *Grmačah* na mitu o bratomornosti in pogubnosti Zlatoroga, pa tudi na antičnih mitih, Medeji in Kalevali Taufer na mitih o Odiseju in Prometeju) z namenom polemičnosti proti polnosti in zaokroženosti mitskega sveta, je Žabotova prepesnitev popolnoma afirmativna, njeno ortodoksnost in neodstopanje je s spremno besedo potrdil tudi strokovnjak za slovansko mitologijo. Vendar pa je takšna arheološka rekonstrukcija, ki se tudi v metričnih sistemih in v verzih drži ugotovitev in spekulacij, kako je bilo to videti v času ljudskega slovstva, torej v času nastanka in ohranjanja mita, nekako izgubila stik s sedanjostjo in ostala trdno zasidrana v nekih drugih časih: namesto živosti mitologije v vsakdanu sodobnika je pokazala, da je material ubit in da nas ne nagovarja več, potrdila je torej Žabota kot arhaizatorja, ne pa kot oživiljevalca, aktualizatorja tradicije.

Sveti boj je vrnitev k moderni prozi, celo k enemu njenih treh poimen-skih stebrov, h Kafki. Zgodovinar Radovan dobi od predpostavljenega nalo-go, naj razišče preteklost trdnjav in dediščine na skrivnostni periferiji, saj poskušajo tam pripadniki med sabo sprtih struj, legionarjev in gardistov, slednji so trenutno na oblasti, na ruševinah graditi. (Trenutni) oblastni-ki spomenike, poraženci in tisti brez pobude pa bi tja postavili raketne sisteme, saj je dolgoletna raba objektov v vojaške namene dokaz, da so postavljeni na strateške in nadzorne točke, torej kot nalašč za postavitev obrambe in razpostavljanje orožja. Vendar se zgodovinarju Radovanu zalomi; doma najprej zapre ven udomačeno vrano, tu že slutimo napako, ptiči so pri Žabotu od močvirja Vilindol znak prisotnosti duhovnega, potem se z ladjo vozi v mesto ob reki in je vse zelo napeto, ladja sopiha in prekrčujejo neke ljudi in zaboje, izven pristanišč, in zgodovinar R. si misli, da gre za šverc, in ljudje se skrivnostno pojavljajo in izginjajo. Že prej na rečnem bregu opazi blondinko, ki je na ladji del posadke, se zaplete v pogovor z naključnim potnikom, predvsem pa postanejo stvari čudne, ko prispe najprej v mesto v bližini destinacije, tam je že vse narobe, potem pa nadaljujejo s čolnom, ker ladja ne more skozi ožino. Ves čas ga opozarjajo, da so vse sanje, da so ljudje mrtvi in da se mrtvi v teh regijah vračajo, ker so jih njihovi krvniki in vojaki metali v reko, zato vsi zelo napeto prisluškujejo, se plazijo in hulijo, kadar morajo mimo pokopališč, predvsem pa so do Radovana nekateri precej sovražni, drugi pa enako brez razloga postanejo njegovi pomagači in sozarotniki v nečem, česar ne razume. On kot da je gluhi in slepi za vse skupaj, tudi zato, ker kadar ne naliva žganja, mu dajejo pa rum s pivom ali obratno. Kljub dokumentom o njegovi misiji mu grozijo s smrtjo, če se ne mobilizira v eno od obeh

strani, njegove preganjalce enkrat skrivnostno ugonobijo, v temi, vendar se R. tega ne spomni, ker je bil nažgan, marsikaj se mu ne zdi res. Pride recimo v krčmo, kjer opazi dve lahkoživki in nekaj oficirjev, in jasno: z eno od punc se znajde v postelji, ne prav zadovoljivo, samo če je vsakič v besedilu označena in zaznamovana kot lahkoživka, je vse skupaj samo vprašanje časa. Ko odide, ga opozorijo, da je v nevarnosti, ker ga je obtožila posilstva, njen hofirant z visokim činom pa je zaradi tega naredil samomor. Vendar to ni edini proces, drugega, R. enako brezsmiselnega in iz prstov izsesanega, vodijo zaradi zavrnitve podpisa lojalnosti eni od strani in v prav kafkovskem birokratskem labirintu proti koncu vtaknejo dokaze, kolikor jih ne uničijo, v precej debelo mapo, predebelo za tisto, kar se R. zdi, da bi bilo lahko notri.

Nasploh je R. pravi ‚junak‘ moderne proze: o sebi, celo o nalogi ve komaj kaj, zato pa o njem vedo vse vsi ostali. In o vsem drugem, kar bi moral za preživetje vedeti. Radovan je izgubljen in nemočen. Razni pomočniki in zoprniki – ki nastopijo v vsaki zgodbi o junakovem potovanju proti zakladu in izpolnitvi, v vsaki zgodbi o nekom na pomembni misiji, pri vsakem reševanju sveta – se izmenjujejo, ga vodijo, mu grozijo, ga tihotapijo po temi in nemogočih vremenskih razmerah, ne da bi on čisto vedel, zakaj, razen da gre za nesporazum, ni ne morilec, ne vohun in ne pripada drugi strani, v kar ga skoraj prepričujejo. Je igrača v rokah bogov vojne in masakra, ki ne razume igre, ki se jo grejo vsi okoli njega.

Dvajset poglavij, več kot pol knjige, potrebuje R., da pride do trdnjave, ki naj bi jo proučeval, predvsem stare dokumente in trenutno stanje, vse pa z namenom, da preteklo ohrani in onemogoči prezidavo, torej preinterpretacijo. To seveda spomni na zemljemerca iz Kafkovega gradu, Žabot uporabi tudi fantastično urbano krajino, ki ima en sam namen – zbegati in dezorientirati nekoga od zunaj. To je seveda tipično žabotovska krajina, to je bukovje, ki je živo, enkrat ga vznemirjajo ptice, drugič zduhi in podobna bitja, ki niso čisto od tega sveta, predvsem pa je to pisava, katere glavno izrazilo je trpnik. Zunaj so vremenske nepravilike, divjanje vojske in na koncu kataklizma, ko se sprti strani zares udarita, in ker se vse skupaj dogaja v mestu, je bolj značilna zakajena in zapita oštarijska atmosfera, narava je prisotna samo še v reki in skrivnostnih meglicah. Graščina je osrednji motiv R.-jevega potovanja, vendar proti koncu skrinjo z dokumenti in gradivom med evakuacijo na varno izgubijo, potone v skrivnostni reki, in s tem je misija propadla, s svojim prizadevanjem je zgodovinar deloval kontraproduktivno, proti svoji nalogi, kakršna koli je že bila, roman se

zaključí s pozivom boštvu, naj ob splošnem medčloveškem masakriranju zamiži, pogleda stran. Dokler se zadeve ne postavijo na svoje mesto?

Do graščine vodi labirint in tam so gardisti, ki radi merijo človeku v glavo, tudi v gostilni in brez razloga, vendar tudi v dolini, v mestu, ni dosti bolje; v domu za upokoence so obešene fotografije padlih in junakov, vendar so te slike žive, spreminjajo se. Ker so tudi tisti na fotografijah, čeprav mrtvi, v tem svetu še nekako živi, prisotni, dejavni. Vendar Žabotova proza spomni na Kafko v še nekaj elementih, najprej recimo po erotiki: podobno kot se v *Procesu* med iskanjem pravice Josef K. znajde pri živahnih puncah ravno v trenutku, ko bi pri sodnem slikarju ali odvetniku lahko naredil kaj zase, se tudi R. zaplete že prvi dan svoje službene poti in karijerne priložnosti. Predvsem pa si oba junaka delita tesnobo in negotovost.

Sveti boj je spisan v močnem eksistencialističnem podtonu, vse je negotovo, vse se prav protejsko spreminja in zgodovinar R. nima nobenega ključa, da bi razumel, kdo in kako, še manj zakaj si ga podajajo in ga rešujejo eni pred drugimi in zraven malo mobilizirajo za svojo idejo. Ker pa protagonist ni samo nedejaven, temveč je tudi neveden, ni z njegovim poslanstvom nič, vse, kar je akcije, je bolj za barvanje atmosfere, da bi razumeli njegove notranje svetove, pomračene z nalivanjem. In podobno neizrazito se roman tudi izteče: zgodovinar z mrtvim fantom, ki ga rešuje iz vode, blodi in tava in zdi se nam, da se je izgubil. Da sta ga obe strani izgubili. Takšen nekoliko hiter in neizrazit konec pa povzroči, da vse bohotno jezikovno mesovje, vse, kar se je krušilo v slutnjo in tesnobo, kar se je pretaknilo in slutenjsko zašelestelo, ostane brez skeleta – oziroma vsaj obvisi na takšnem, ki gosto in težko obloženo jezikovno tkivo slabo nosi.